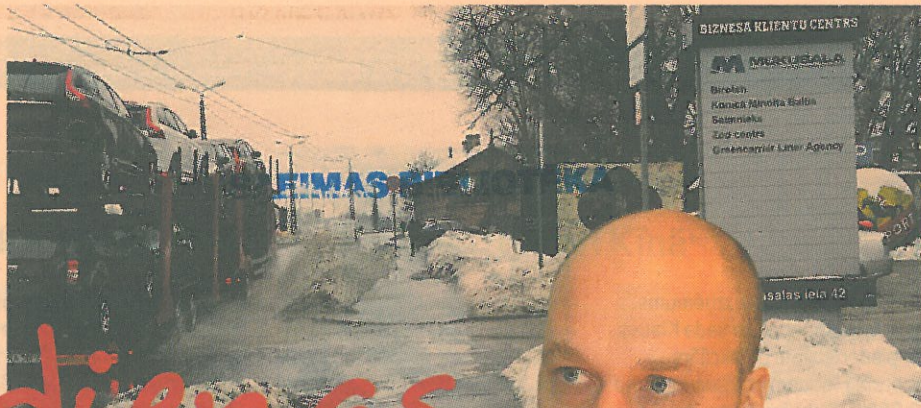

BIZNESA VIETA

Pulsē ritmā

Mūkusalas iela Rīgā ir nozīmīga tranzīta maģistrāle, to raksturo intensīva satiksme, tur bāzējas vairāki biroju centri.

12.-13. lpp. →

brīvdienas

dienas biznesa

ATPŪTAS BRĪDIS

Lietainai nedēļas nogalei

Fantāzijas žanra un robotu cienītājiem *Microsoft Latvia* vadītājs Ēriks Eglītis ieteic pārlasīt Aizeka Azimova stāstu krājumu *Es, robots*. Tas ir aktuāls arī mūsdienu jaunajai paaudzei, jo pasaule ir stipri tuvāk robotu tēmai nekā bija tad, kad viņš šo grāmatu lasījis pirmo reizi.

16. lpp. →

«Kāpēc trūkst uzņēmēju, izgudrotāju? Jā, tā ir izglītības problēma, taču, rokot dziļāk, var secināt, ka galvenokārt problēma ir vēlmē mācīties, izziņāt pasauli, lietu kārtību, problēma ir zinātkāres trūkums. Tieši tā palīdz veidot jaunus uzņēmumus un attīstīt tehnoloģijas,» uzsver uzņēmējs Pauls Irbins.

9.-11. lpp. →

Piektdiena

2016. gada 29. janvāris.
Nr. 20 (5106)

OMXBBGI 640.50

EUR/USD 1.0917

EURIBOR -0.159

Nafta 35.15 USD/bbl

2. lpp. →

Daļā pasaules var gaidīt bankrotu vilni

Slidenā tiesiskā paļāvība

6.-7. lpp. →

Tiesisko paļāvību Latvijā apdraud sabiedrības interešu grupu neprasme savstarpēji vienoties, kā arī sabiedrības viedoklis par sistēmas nespēju sodīt par normatīvu nepildīšanu.

INTERVIJA

Standartus taisa paši

Katru gadu tirgū parādās kāds jauns sertificētas piegāžu ķēdes ilgtspējas standarts, un tie biznesam kļūst aizvien nozīmīgāki.

6. lpp. →

INVESTORS

FRS pauž piesardzību

Dolāra likmju kāpums var būt lēzenāks. ASV Federālo rezervju sistēmas noskaņojums liek domāt, ka iestāde ir nogaidīšanas stadijā.

8. lpp. →

OSTAS

Rīgas brīvostas flote steidz iznomāt velkoņus

Ostā strādājošie konkurenti no spēles izslēgti; pieļauj vienkārtu izkārtne nomaigu.

7. lpp. →

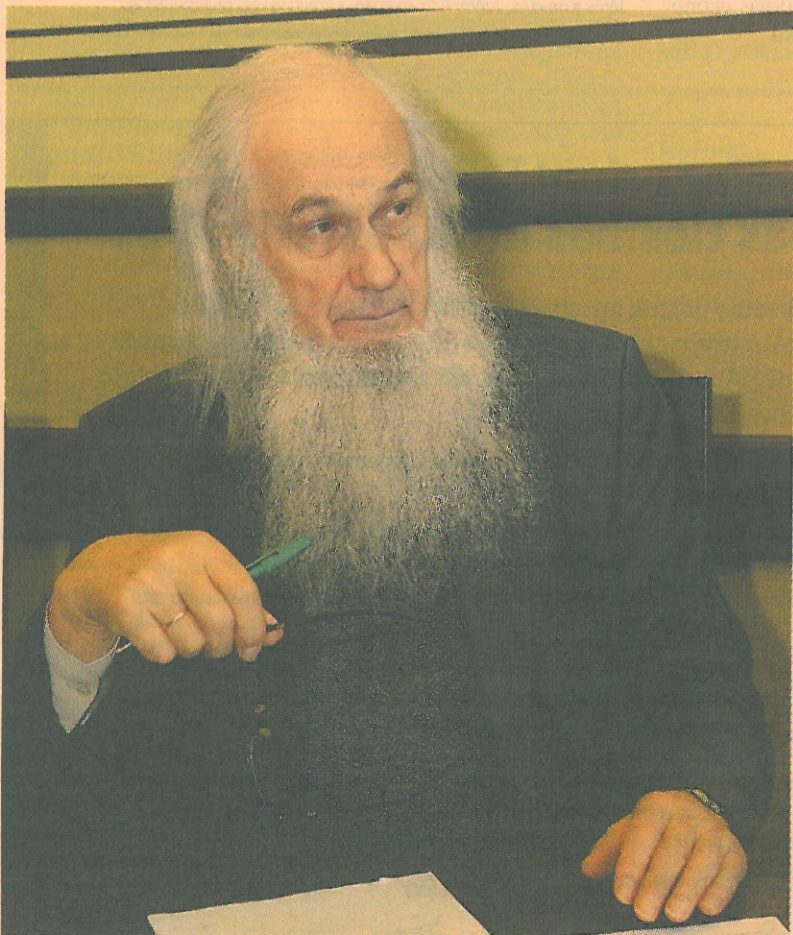

Nesodāmība sit augstu vilni

Tiesisko paļāvību Latvijā apdraud sabiedrības interešu grupu nespēja savstarpēji vienoties, kā arī sabiedrības viedoklis par sistēmas nespēju sodīt par normatīvu nepildīšanu

«Ja nespējam nevienu pelēkā sektora darboni noķert, ja krāpnieku tiesājam septiņus gadus, tad zūd uzticība sistēmai, bet aug nesodāmības sajūta,» norāda ilggadējais a/s Latvijas finieris vadītājs un bijušais Latvijas Korrūpcijas federācijas prezidents Juris Biķis.

«Ja likumu normas nepilda valdība un Saeima, ko tad var prasīt no citiem?» – vaicā Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs Andrejs Siliņš.

Konstitucionālo tiesību eksperts, ZAB Cobalt vecākais jurists Edgars Pastars: «Nodokļu tiesībās attiecībā uz uzņēmējiem Satversmes tiesa faktiski jāvairo likumdevējam pilnu rīcības brīvību, neizvirzot striktākas prasības.»

Tiesību zinātnu pētniecības institūta vadītājs un Saeimas deputāts Ringolds Balodis: «Bez skrūvju piegriešanas politikas diemžēl nekas nemainīsies.»

Tādu ainu rāda Tiesību zinātnu pētniecības institūta sadarbībā ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti un laikrakstu *Dienas Bizness* rīkotā apalā galda diskusija, gatavojoties zinātniskajai konferencē «Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ieviešanā». Lai arī bieži vien tiesiskās paļāvības drupināšanā tiek vainoti politiķi, tomēr viņi ir sabiedrības spogulis. Lai izpatiktu vēlētajiem, politiķi nereti stāsta tiem to, ko viņi vēlas dzirdēt, pat apsolot kaut ko tādu, kā īstenošanai politiķiem nav nedz instrumentu, nedz resursu. Savukārt interešu grupas bieži vien, ignorējot realitāti, cenšas no politiķiem «izsist» lielāku pretimnākšanu, kas izraisa neapmierināto atbildes reakciju, jau izmantojot citus politiskos spēkus. Par būtisku tiesiskās paļāvības apdraudējumu tiek minēta nesodāmība, kā rezultātā zūd bailes par to, ka, darot kaut ko nelikumīgu, vainīgie saņems pelnītu sodu, savukārt sabiedrībā kūst ticība sistēmai, bet tas situāciju padara tikai vēl sliktāku. Šāda situācija ierēdņus mudina kļūt vēl «slidenākiem» un neuzņemties jebkādu atbildību. Valsts amatpersonu izvairīšanās no atbildības un korrūpcijas riska draudi savukārt valsts pārvaldi padara par «kokainu» un nedraudzīgu.

Vietējie kūleņi

Ir vēl kāda nianse, ar ko ir jāreķinās ne tikai Latvijā, bet arī visā Eiropā un pasaulē. Pasaulē notiekošo Latvija nevar ignorēt, un tas jāsaprot gan sabiedrībai, gan uzņēmējiem, uzskata ilggadējais a/s *Latvijas finieris* vadītājs un bijušais Latvijas Korrūpcijas federācijas prezidents Juris Biķis. Savukārt Latvijas Komerčbanku asociācijas prezidents un bijušais Finanšu ministrijas (FM) valsts sekretārs Mārtiņš Bičevskis vērs uzmanību,

ka jaunā šodienas realitāte ir nenoteiktība, kas seko pēc gadsimta sākuma nosacītās noteiktības. «Pašlaik nav pat iespējams prognozēt, kad šo nenoteiktību atkal nomainīs noteiktība,» tā M. Bičevskis. Tomēr bez pasaules notikumu un jaunās realitātes diktētām pārmaiņām ir tādas, kuras Latvijā varētu nenotikt. «Pernā gada nogales nodokļu politikas pārmaiņas ir lielisks katalizators diskusijai par tiesisko paļāvību (gan mājsaimniecību, gan sabiedrības, gan arī uzņēmēju līmenī – par spēju paļauties uz nosacījumiem ilgtermiņā), tomēr tas ir tikai viens aspekts no kopējās tiesiskās drošības skatupunkta, kura savukārt ir viens no ilgtspējas pilāriem. Zem ilgtspējas jumta ir nācīgas uzticība savai politiskajai sistēmai, valdībai un savam ģimenes potenciālam. Tam seko tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība, kas ir sava veida juridisks, eksakti vērtējams jautājums attiecībā uz juridisko regulējumu,» skaidro Latvijas Komerčbanku asociācijas prezidents. Tiesiskās paļāvības kontekstā viņš min vairākus iespējamus pārkāpumus vai interpretāciju. «Viens stāsts ir par maksātnespēju. Līdz 2010. gadam normatīvos bija izklāstīts, kā valsts aizsargā ilgtermiņa finansētāju tiesības, bet tad tika pieņemti grozījumi un šie panti tika svītroti,» stāsta M. Bičevskis. Viņaprāt, sabiedrības sajūta par principiem, kas ir savstarpējā sakarība starp jaunu regulējumu un laiku, kad tam piemēroties, ir jābūt sabalansētai, nekā, piemēram, pērnā budžeta pieņemšanas procesā realizētajām pārmaiņām.

Nemitīga mētāšanās

Uzņēmējiem viens no svarīgākajiem jautājumiem ir uzņēmējdarbības vide jeb spēles noteikumi – gan nodokļu likmes, gan atļaujas, gan prasības

un tajā tiesiskajai paļāvībai ir būtiska loma uzņēmēju veiksmēs un neveiksmēs. «Diemžēl, vērtējot Latvijas izpildījumu šajā jautājumā, vairāk acīs duras negatīvi, nevis pozitīvi piemēri,» uzsver LTRK valdes priekšsēdētājs Jānis Endziņš. Viņš norāda, ka raustīšanās jeb mētāšanās no viena grāvja otrā bija redzama gan agrāk, gan pašlaik. Vienubrīd holdingiem atveram durvis, pēc brīža atkal aizveram. Nolemjam, ka iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme tiks pakāpeniski samazināta, tad pēc laika atkal to atceļam vai pat – kā gadījumā ar solidaritātes nodokli – faktiski šo maksājumu būtiski palielinām. Vienā brīdī speram drosmīgu soli mazā biznesa veicināšanā ar mikrouzņēmumu nodokli, pēc laika to gribam likvidēt un apkarojam.

«Pat, ja tagad ieviesīs uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi reinvestētajai peļņai, ir jautājums, vai šo kārtību izdosies noturēt ilgtermiņā. Kāda garantija, ka gadījumā, ja to ieviesīs, vai pēc gada atkal neatceļ? Nekāda,» secina J. Endziņš. Kāpēc? «Nodokļu politikas Latvijā vienkārti nav, tāpēc realitātē ir tas, kas ir – haotiski kaut ko visu laiku mainām atkarībā no tā brīža situācijas un domājam tikai viena gada budžeta rāmī, bet ne ilgtermiņā,» skaidro J. Endziņš. Viņš piebilst, ka LTRK kā veca plate valdībai atgādina, ka ir nepieciešams izstrādāt un apstiprināt vismaz vidēja, ja ne ilgtermiņa nodokļu politikas stratēģiju un pie tās pieturēties vismaz parlamentāro (četrus gadus) ciklu. «Ja politiskās partijas spētu vienoties un to īstenot, tad tas jau būtu progress,» tā J. Endziņš. Viņš atgādina, ka Latvijā plānu ir pārāk daudz – desmit augstākā līmeņa plānošanas dokumentu un aptuveni vēl 1000 zemāka līmeņa pamatnostādnes, koncepcijas. «Kāpēc krīzi izdevās pārvarēt? Tāpēc, ka valstī darbojās

viens plāns – vienošanās ar aizdevējiem, kur bija skaidri spēles noteikumi, bet pārējie plāni, koncepcijas un pamatnostādnes bija nolikti malā. Tajā brīdī, kad aizdevēji aizgāja un atgriezās mūsu pašnoteikšanās iespēja, atkal ir simtiem aktuālu plānu, kas pat var būt viens otram pretrunā,» skaidro J. Endziņš. Savukārt M. Bičevskis atgādina, ka krīzei ir bijis audzinošs raksturs, jo iedibinājās fiskālā disciplīna – jauna uzvedības modeļa rašanās, kas līdz tam nebija raksturīga ne Latvijas valdībām, ne arī sabiedrībai, kaut gan līdz tam jau bija bijuši vairāki mēģinājumi (Andra Šķēles un Einara Repšes vadītās valdībās) valstij dzīvot ar tik līdzekļiem, cik to budžetā ir. M. Bičevskis atzīst, ka dažas mācības ir apgūtas, kas ļauj cerēt, ka iedzīvināsim vēl arī kādus citus labus principus. «Svarīgi būtu saprast, kas tad ir nākamais princips pēc fiskālās disciplīnas, kura īstenošana nodrošinātu Latvijas ieguvumus,» viņš rosina. Laba, skaidra un savstarpēji pārliecinoši izdiskutēta vidēja termiņa politika nepastāv. «Ja nav skaidrs, ko plānot, tad arī to nevar izdarīt. Piemērs ir pašreizējie grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā – palielina termiņu, kurā partijām jābūt izveidotām pirms vēlēšanām, un arī palielina cilvēku skaitu, kādam jābūt partijā. Tas ir instruments, lai noturētu pašreizējās partijas pie varas. Tātad vara ir sagrābta un lieki domāt, kā to realizēt, bet tiek domāts, kā to noturēt, samazinot konkurentu iekļaušanos,» vēl vienu aspektu nemitīgas «pārbūves» situācijai min Tiesību zinātņu pētniecības institūta valdes priekšsēdētājs, Latvijas Universitātes profesors un Saeimas deputāts Ringolds Balodis. Viņš konstatē, ka liela daļa vainas ir jāuzņemas vājam valsts aparātam. «Jāmaina varas dalījums valstī, palieli-

not izpildvaras kompetenci un pilnvaras. Labākais veids būtu palielināt valsts prezidenta lomu un pilnvaras, lai gan var arī stiprināt valdības vadītāja spēju ietekmēt sabiedriskos procesus. Tas novērstu korupciju un izskaustu bezatbildību,» vērtē R. Balodis. Viņaprāt, bez skrūvju piegriešanas politikas diemžēl nekas nemainīsies.

Neutver sakarību

J. Endziņš atgādina: liela daļa sabiedrības neutver sakarību, ka cilvēka labklājība ir atkarīga no uzņēmēju veiksmeš un neveiksmeš, jo nauda budžetā jau nerodas finanšu ministra lādītē, bet to rada biznesa. Savukārt sabiedrības attieksme pret uzņēmējiem ir negatīva, pat vēl vairāk – valda uzskats, ka veiksmīgi uzņēmēji ir negodprātīgi. «Padomju laikā tos cilvēkus, kuri kaut ko nopirka par pieciem rubļiem un pārdeva par septiņiem, sauca par spekulantiem un sēdināja cietumā. Šķiet, šāda izpratne pēc ceturtdaļgadsimta joprojām ir dzīva,» tā J. Endziņš. Viņaprāt, tikmēr politiķi, lai iepatiktos vēletājiem, stāsta to, ko tiem labpatīk dzirdēt, turklāt daļa sabiedrības arī saklausa tikai to, ko vēlas.

Piemērošanās laiks

«Problēmas sakne ir redzējuma un satura neesamība mūsu politiskajās partijās. Nav vīzijas saturam un nav uzstādījuma, kurš realizējas politikas plānošanas dokumentos. Ir divi plānošanas modeļi: plāno no augšas uz apakšu vai arī otrādi – no apakšas uz augšu. Ja parlamentārās demokrātijas loģika saka, ka sabiedriski aktīvu cilvēku grupēšanās politiskajās partijās koncentrē esenci – noteikumus, kādos dzīvosim un šo politisko grupu vidū ir cīņas,» tā M. Bičevskis. Viņaprāt, sentence nav meklējama regulējuma stingrībā, jo regulējumam jābūt dzīvam,

atbilstošam dzīves ciklam, lai cilvēki var saplānot savu tālāko dzīvi atbilstoši jaunajam regulējumam. «Tas rada neuzticēšanos, rūgtumu, aizvainojumu, neizpratni, ja valdība likumu pieņem formāli, to attiecinot tikai uz nākotni, bet pieņem to tā, ka pat gribot nav iespējams sagatavoties piedāvātajam pārmaiņām, jo visi lēmumi, kas pieņemti, domājot par diviem vai desmit gadiem, nenoteiktības apstākļos kļūst apšaubāmi,» tā M. Bičevskis. J. Endziņš pauž šaubas, ka rietumu demokrātijas valstīs tiktu tik spēji un spontāni veikta normatīvo aktu izmaiņas. «Nereti grozījumu iemesls ir jau sākotnēji nekvalitatīvs darbs, piemēram, grozījumu izdarīšana pērn decembrī vēl spēkā nestājušajos, bet steigā pieņemtajos grozījumos. Kā tas var būt? Un kā var nebūt, ja FM pēdējos priekšlikumus iesniedz atbildīgajā Saeimas komisijā īsi pirms galīgā lasījuma redakcijas pieņemšanas parlamentā,» vēl vienu aspektu min J. Endziņš.

Tiesas malduguns

Arī tiesas pašlaik raida sliktus signālus, savukārt uzskata konstitucionālo tiesību eksperts, ZAB Cobalt vecākais jurists Edgars Pastars. «Pēc Satversmes tiesas lēmumiem par tiesisko palāvību jāsecina, ka uzņēmējam nevar veidoties tiesiskā palāvība par to, ka nodokļu sistēma netiks mainīta. Sešu mēnešu termiņš Satversmes tiesas ieskatā ir pietiekams, lai pārorientētu savu saimniecisko darbību,» ilustrē E. Pastars. Viņaprāt, krīzes iespaidā tiesas latīņu ir nolaidušas tik zemu, ka valsts (ministrijas) jūt, ka var iet vēl solīti tālāk, jo tiesas to akceptē. «Ja Satversmes tiesa uzliktu nedaudz stingrāku latīņu, it īpaši nodokļu jautājumos, kurus ļoti grūti apstrīdēt, tad arī Saeimā un FM būtu jāpiepūlas,

lai mainītu savu politiku,» tā E. Pastars. Viņaprāt, tiesu lēmumi pierāda, ka tiesiskā palāvība nav prioritāte. «Politiski krīzes laikā tika baidīti, ka tiesiskā palāvība tiks pārkāpta, bet tiesa pasaka, ka nodokļu jomā tādas nav,» uzsver E. Pastars. «Politikām tiesiskā palāvība ir jātur vērtē pat neatkarīgi no tā, ko saka Satversmes tiesa,» bilst J. Endziņš. «Krīzes brīdī bija pārliecība, ka valdībai jābūt dotai reveransa iespējai, jo bija jāglābj tik daudz kas,» bilst M. Bičevskis. Viņš atgādina, ka krīze lika samaksāt augstu cenu, taču sabiedrība ir augusi, savukārt tas rada jauna līmeņa gaidas. Turklāt ir arī ieguvumi, jo kritiski tika izvērtēta konkurētspēja, potenciāls, savs darbaspēks, ko pirms pieciem gadiem nemācējām novērtēt.

Vajadzīga vienošanās

J. Biķis uzskata, ka pamatjautājums ir par sabiedrības grupu spēju vienoties, bet nav jēgas meklēt vainīgo valdības, tiesas vai politiku veidotā. «Vienreiz būtu jāspēj vienoties, ko īsti vēlamies. Vai vēlamies daļu ienākumu (nodokļu veidā) atdot budžetam un tādējādi iegūt labumus vai arī, ejot pie ārsta, maksājam paši?» tā J. Biķis. Viņš norāda uz nesodāmību, kas grauj uzticību sistēmai kopumā. «Ja nespējam nevienu pelēkā sektora darboni noķert, ja krāpnieku tiesājam septiņus gadus, tad zūd uzticība sistēmai, bet aug nesodāmības sajūta,» vērtē J. Biķis. Viņaprāt, pašreizējā strauji mainīgajā pasaulē *force majeure* ir jāliek malā. «Interese grupas cenšas viena otru apsteigt caur politiķiem un viņu ātri pieņemtiem lēmumiem vienas grupas interesēs,» norāda J. Biķis. Viņaprāt ir vajadzīga ilgtermiņa koncepcija, kura ir vienkārša un saprotama, vienlaikus paredzēta tālākai perspektīvai, kas arī aptur nemitīgo lēkša-

nu. «Deviņdesmito gadu sākumā meža nozarē bija pamatīgi strīdi par resno dimensiju apaļkoksnes muitas nodokli, to izvedot, jo tiem, kuri vēlējas celt pārstrādes rūpnīcas, vajadzēja šādu muitas nodokli, bet tie, kuri eksportēja, gribēja to atcelt. Galu galā tika panākta vienošanās, ka muitas nodoklis, izvedot resno dimensiju apaļkoksni, tiks atcelts, jo gribam iestāties ES un attīstīt brīvo tirdzniecību, taču tas notiks pakāpeniski, samazinot tā apmēru,» uz lūgumu minēt piemēru atbild J. Biķis. Tieši tāpat varētu rīkoties arī citās jomās – ja interešu grupa ir vienoties, tad tā nevar atkāpties no savas iepriekšējās vienošanās un demagoģiski caur kādu partiju virzīt attiecīgās intereses. «Mums pašiem jābūt gribīgiem saprast savu attīstību. It kā jau saprotam, ka, dzīvojot mainīgajā pasaulē, dzīve mainīsies, bet tas nepatīk un tad nu vainojam visus pēc kārtas. Zinām, ka ziema būs, tāpēc tās atnākšanā nav vērts kādu vainot. Atbildība ir pašiem,» tā J. Biķis. Viņaprāt, ar kašķēšanos un želošanos varam tikai norakt savu valsti.

Augsta līmeņa ignorance

Par bīstamu tendenci, kad likums ir rakstīts viens, bet tos neievēro valdība, brīdina Latvijas Zinātnes padomes (LZP) priekšsēdētājs Andrejs Siliņš. Viņš min vairākus piemērus. Proti, LZP ir koleģiāla zinātnieku institūcija (veic zinātnisko darbību un ieguvusi zinātnisko kvalifikāciju), taču, kopš stājies spēkā attiecīgais likums (19.05.2005.), tās sastāvā ir apstiprināti ministriju pārstāvji, kuriem nav zinātnieka statusa. «Ir spēkā esoša norma, ka valdība, iesniedzot budžetu, paredz ikgadēju finansējuma pieaugumu zinātniskai darbībai ne mazāku par 0,15% no IKP, līdz valsts piešķirtais finansējums sasniedz vismaz

1% no IKP. Pašlaik šis finansējums ir aptuveni 40 milj. eiro, kas ir apmēram 0,15% no IKP. Pieaugums 2016. gadā salīdzinājumā ar gadu iepriekš ir 4 milj. eiro, kas ir desmitā daļa no likumā paredzētā pieauguma, un līdzīga situācija ir bijusi visos pēckrīzes gados,» stāsta A. Siliņš. Viņš norāda uz vēl kādu faktu – valdība, neraugoties uz LZP kompetenci, Nacionālā kontaktpunkta (uzdevums nodrošināt zinātnieku līdzdalību programmā *Apvārsnis 2020*) darbības organizēšanu uztic Valsts izglītības atbilstības aģentūrai. «Ja likumu normas nepilda valdība un Saeima, ko tad var prasīt no citiem,» tā A. Siliņš.

Īpašs dienests Saeimā

Savukārt M. Bičevskis norāda uz bīstamu tendenci, kad visi vēlas lielāku finansējumu un piedevām tā apmēru noteikt procentos no IKP, bet tādas naudas valsts budžetā nav. Tāpat nav bijusi diskusija, cik daudz sabiedrība ir gatava konkrēto aktivitāti finansēt caur budžetu. «Jautājums ir par pieņemamo lēmumu kvalitāti un to analīzi ar iespējamiem ieguvumiem un zaudējumiem pirms to pieņemšanas,» norāda J. Endziņš. Viņaprāt, neesot īsti korekti, ka pašas ministrijas, kuras vēlas konkrētas izmaiņas, Saeimai sniedz arī pētījumus un cita veida apstiprinājumus attiecīgo izmaiņu pieņemšanai, kaut gan nereti ir arī citi argumenti, kuri tiek noklusēti vai neņemti vērā pat pēc uzņēmēju iebildēm. Analītiskais dienests Saeimā varētu būt viens no filtriem, kurš vismaz nobremzētu strauju normatīvu vai to grozījumu pieņemšanu bez izvērtēšanas. «Tas ir instruments, kurš lēmumus padarīs kvalitatīvākus, tāpēc ir jādarbina, kaut arī augļus nesīs pēc pieciem vai pat desmit gadiem,» secina M. Bičevskis.

Māris Ķirsons

LTRK valdes priekšsēdētājs Jānis Endziņš: «Kāpēc krīzi izdevās pārvarēt? Tāpēc, ka valstī darbojās viens plāns – vienošanās ar aizdevējiem, kur bija skaidri spēles noteikumi, bet pārējie plāni, koncepcijas un pamatnostādnes bija nolikti malā. Tad kad aizdevēji aizgāja, atkal ir simtiem aktuālu plānu, kas pat var būt viens otram pretrunā.»

Latvijas Komerčbanku asociācijas prezidents un bijušais Finanšu ministrijas valsts sekretārs Mārtiņš Bičevskis: «Problēmas sakne ir redzējuma un satura neesamība mūsu politiskajās partijās. Nav vīzijas saturam un nav uzstādījuma, kurš realizējas politikas plānošanas dokumentos.»